

האיזון העדין בקיום המצות: עבר, הוה, עתיד

1. משנה מסכת אבות פרק ג משנה א

[א] עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

2. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קל עמוד א

משנה. רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי מערב שבת - מביאו בשבת מגולה. ובסכנה מכסהו על פי עדים. ועוד אמר רבי אליעזר: כורתים עצים לעשות פחמין לעשות (כלי) ברזל. כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת, (ומילה) שאי אפשר לעשותה מערב שבת - דוחה את השבת.

2. תוספות מסכת שבת דף קל עמוד א

וא"ת ויביאו התינוק אצל כלי דהשתא ליכא איסור שבת כלל דהחי נושא את עצמו וי"ל דקטן צריך לאמו הוא ואחר המילה היה צריך להחזירו לאמו ואז הוי כפות לפי שהוא חולה כדאמרינן ביומא (דף סו:) אפי' תימא ר' נתן חולה שאני וגם אמו שהיא מסוכנת לא תוכל לבא אצל התינוק ועוד י"ל כיון דיותר בקל יביא הכלי משיביא התינוק שרי ר"א כדי למהר המצוה כדמוכח בגמרא דאמר פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש והביאו בשבת שלא ברצונו שהביאו דרך חצרות וגגות וקרפיפות והיו יכולין להביא דרך רה"ר אלמא דשרי ר"א דרך רה"ר דהוי דאורייתא כדי למהר המצוה אף על פי שיכול לעשות [בענין] דליכא אלא איסורא דרבנן.

3. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קל עמוד א

מביאו בשבת. הקשו בתוספות למה יביא איזמל אצל תינוק יבוא תינוק אצל איזמל דליכא אלא שבות דאדם חי נושא את עצמו לכולי עלמא, ותירצו דהכא במאי עסקינן בשאין שם מניקה אלא אמו ונמצא צריך לאמו לאחר מילה ואמו מסוכנת שאינה יכולה לבא אצלו והם צריכין להחזירו אצל אמו ולאחר מילה הרי הוא חולה וככפות דמי ומודה רבי נתן בכפות, ואינו מחוור בעיני דמכל מקום עכשיו אינו ככפות למה נחלל עליו עכשיו יביא תינוק אצל איזמל כיון דהשתא מיהא ליכא אלא שבות, ודלמא לאחר מילה תהא שם מניקה, ואפילו דלתות מדינה נעולות מכל מקום כל שאפשר עכשיו בלא חלול נעשה עכשיו בלא חלול, ולאחר מילה כיון דלא אפשר נביאהו אצל אמו דהא הותרה אצלו מלאכה זו.

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלד עמוד ב

משנה. מרחיצין את הקטן, בין לפני המילה ובין לאחר המילה. ומזלפין עליו ביד, אבל לא בכלי.

5. בעל המאור שם

ולאחר המילה אם נשפכו חמין שלו, מחמין לו חמין אף בשבת מפני שסכנה היא לו והוא שנשפכו לאחר המילה, אבל אם נשפכו קודם המילה המילה נדחית, ואין השבת נדחה וראיה לדבר מההוא ינוקא דאישתפךחמימיה כדאיתא במס' עירובין...

6. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף קלד עמוד ב

אבל יש לי בכאן ספק אם היה לו חמין כדי רחיצה שלפני מילה ואין לו כדי רחיצה שניה שלאחר מילה, או שנשתפכו חמין שהכין לה מקמי מילה, שאני אומר רוחצין אותו ומלין אותו כאן מכשירין דוחין כלום, ואחר שמל הרי כאן סכנת נפשות שדוחה שבת, ואין אומרים תדחה מילה כדי שלא להביא אותו לסכנה ונדחה שבת אלא מילה עצמה דוחה שבת וסכנת נפשות נמי דוחה, ואין למצוה אלא שעתה שאין לדחות מילה מפני דחיית שבת שיבא לאחר מאן מפני הסכנה, וראיתי מי שסובר שאין מלין אא"כ היה לו חמין וסממין לאחר המילה ואם נשפכו קודם מילה תדחה מילה, ולשון בעל הלכות מסייעו לפי פשוטו אלא שהדברים עצמן מכריעין כמו שכתבתי

7. שו"ת רדב"ז חלק ד סימן יג

(אלף פז) שאלה ראובן היה חבוש בבית האסורים ולא היה יכול לצאת להתפלל בעשרה ולעשות המצות והתחנן לפני השר או ההגמון ולא אבה שמוע להניחו זולתי יום אחד בשנה איזה יום שיחפוץ. יורה המורה איזה יום מכל ימות השנה יבחר ראובן הנזכר ללכת לבית הכנסת:

תשובה הנה ראיתי אחד מחכמי דורנו בתשובה דבר זה צלל במים אדירים והעלה חרס בידו ועל יסוד רעוע בנה יסודו. בתחלה כתב דעדיף יום הכפורים ואח"כ החליפו ביום הפורים משום מקרא מגילה ופרסומי נסא דבעינן עשרה ואין ראוי לסמוך על דבריו. אבל מה שראוי לסמוך עליו הוא דאנן קי"ל דאין מעבירין על המצות ואין חולק בזה כלל הלכך המצוה הראשונה שתבא לידו שאי אפשר לעשותה והוא חבוש בבית האסורים קודמת ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו תחלה היא קלה או חמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות וזה פשוט מאד אצלי. דוד בן שלמה נ' אבי זמרא:

8. שו"ת חכם צבי סימן קו

כתב מהרדב"ז בתשו' י"ג מי שהיה חבוש בבית האסורין ונתנו לו רשות לצאת פע"א בשנה אין חוששין למצוה קלה או חמורה אלא כיון דקי"ל אין מעבירין על המצות המצוה הראשונה שתבא לידו וא"א לעשותה בבית האסורין יעשה ויש להקשות על זה דקמבעיא לן בפ' התכלת /דף/ מ"ט ציבור שאין להם תמידין ומוספין איזה מהן קודם ומוקי לה במוספין דהאידינא ותמידין דלמחר תדיר עדיף או מקודש עדיף ואי כסברת הרב ז"ל אף אי תדיר עדיף מוספין קדמי מטעם דאין מעבירין על המצות א"ו דלא אמרינן אין מעבירין עה"מ אלא בשתיהן שוות אבל לא בחדד מיניהו עדיף

המש בן גדון דין נמי להרדב"ז לרד"ק לסתמט ט"ס גדליה
מ"ק שיה מדברי קבלה מה מן סתמה לין מעבירין על המצות
וההכנס לבי לא יעשה בט"ס גדליה כדי שיהל לסתמט כיום
כישר ללו דברי רבי י"ז:

9. שדי חמד ח' ח עמ' 358-9

(י) מי שחבר לו שחם יעשה ט"ס גדליה דין לו ט"ס יום כבוד
היה לו חמין שטעם לספק סיקח נפש ולמחר לחטל
ביום שיפור חמין ט"ס גדליה בחר לו ט"ס דין ולא ירע ט"ס
דבר מהשנים כאלו הרי"ג מוכרמ"ן דוחין מפורקס י"ז בספר
הלל חמ"ס ס"ו ט"ו אם יעשה ט"ס גדליה ולא ירע למה שיגרום
לו ט"ס לסתמט כיום הכפורים לפי שאם לא יעשה כיום כבוד
הרי הוא אט"ס לו דמח לא יעשה בט"ס גדליה כדי שיהל
לסתמט כיום שיפור ובהו דלכאורה מלי בפלגמח דהרדב"ז ומכס
לבי שפולחן בבאר במחן ח' י' סק"ח בחכות בבית האסורים
ולא היה יכול להסתלל בעשרה והחמק לפני כסר ולא אכה ליתן
לו רשות רק יום אחד לזה יום יבחר לו אם ילא ספק לו יבחר
לו יום רחם סתנה בכדי לשמט קול שיפר (אמר המחבר חיות
אם ילא זכור עד קול שיפר איננו בבאר היטב רק הם תוספת
שיסוף משה מדעתו סרב המחבר י"ז לכאר יום הכחירה ותנ
כן לפי שלא נמלא אולט ספר ש"ת הרדב"ז ט"ס ליר יום
הכחירה יום כביטורים לו יום פורים והקולות יחדלן כי לא מוכר
ט"ס קול שיפר ט"ס ויהא בתשובה הרדב"ז דט"ס וחלשא ח"מ"ב
בתק"ד ס' ה"א י"ז ותחזיר לדברי רבי י"ז) וספק הרדב"ז
שלא יחמק חמיה וסתלל ספק בעשרה ואין מעבירין על המצות
וההכנס לבי חולק עליו והביא רחם מפרק סתכלה ד' מ"ט דליבטיח
לן לבור שאין להם מחדן ותוספין חמ"ס קודם ומתקן לבי
במסח דהחידנה ומחד דלמחר חמ"ס סוף וי מקידש סוף
המחבר לא יאמר משה מוספין רדתי דלין מעבירין על המצות

הא"י לא חספל להביג ולסרות כזה מה לפסח כאלה
כלו רק לפי שרואה אהי שם לפלג בדברי רבי י"ז
אחרתי לרשום מה שיש לי לסמיר לין שמתח כמין זה על כל מה
שכתב רבי י"ז והאטוב כספתח דמחיל על סדר דבריו והלוחות
והקמחין יבדע לטמן דמח ולומר כי מלי דפשיטא ליה דאף סיכא
שו מדלוחיותיו וזו מדברי קבלה סובר הרדב"ז שאין מעבירין על
המצות במחילה כבוד פדמיו לין נראה לי כי בודעת הרדב"ז שדי
במח בלוחה שפונה כזה פלגין חבל מה שרתי לסמך עליו הוא
דאין קימח לן דאין מעבירין על המצות ואין חולק בזה כלל הלכך
כמח"ס ראשונה שכתב ליהו ש"י אפשר לפשיטתו והוא חכות בבית
האסורין קדמה ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו חמלה ס"ח
קלה או חמורה שאין חמ"ס יודע מתן שכרן של מצות חס פשוט מאד
סכיל קרי דקאמר קפתח דאין מעבירין על המצות פשוט שאין חמ"ס
יודע שכרן של מצות חס דחיל לין שיין לומר כן אלא בשחי מצות

סוח שפשיטין הן מצות של חורב שאף שזו נראית קלה כפינו חו
גדלים חמורה חבל מוקם בית ללא נחפרס שכרן אפי אמריס לוי
קבלה כפינו חמורה היא חבל כשהחמ"ס של חורב והאחרת מדברי
קבלה אפי מי ח"ס לן לספוקי כבו ח"ו קלה וח"ו חמורה ס"ח ח"ו
של חורב חמורה ואם בן גדון הוא לדמית קבלה משני החמורה
והלא דינא (לפי דרך רבי י"ז) לדמית מניה דמוכרי קבלה
שהיא לום גדליה משני מ"ו של חורב שהיא פיעו יום הכפורים
ואחריכיהו ככנו הד"ס הרדב"ז וההכנס לבי שייס ברין זה וכללה

אלא דכנתן האלה הר"ל אם יתענה ביום גדלי' חו נח כדי
 שלא יצטרך לאכול ביום שמי' נראה לדעתו הקרה דכין
 דמזה של חסנית לום גדלי' היום הוא זמנו ושינוי של יום הכיפורים
 לא הניח זמנו רק שאט באים לדון מחמת שגל ידי העיני היום יבא
 לדי ביטול העיני הגדול ממנו שהוא יום הכיפורים אם יש לו לחוש
 לזה דבטל העיני של היום או לא ימש דחמנה היום הנה כבי האי
 מונח כולי פלמח מודו שחייב להתענות היום (יום גדלי') שהוא
 לזבח היום ולזן פוש"ר לזמן ממנו מה שיצטרך לחלל יום הכיפורים
 לאכול בו שאף שהדבר פשוט שאסור לאדם לעשות קודם יום
 אישורים דבר שגורם לו לחלל את יום הכיפורים משום פיקוח נפש
 וכל מקום זהו כעשות דבר הרשות דכפנין זה כיון שהינו מוכרח
 לעשות אותו הדבר אסור לו לעשותו כדי שלא יגרום לו לבטל
 לטינו דיום כיפור חבל בשעושה ממנו פברי בחיובא הוא היום
 לעשהו אינו ראוי לבטל מלוח היום ממנו מה שיצטרך מה לבטל
 העיני' דיום כיפור ויהי ביום שהוא אם יצטרך לאכול חו בו שין
 אשר קניא כי הוא פשה ביום גדלי' כרשות המטה והענה אשר
 קושלה שני' בו ביום ומה שיאכל ביום כיפור מקיים מלוח הבס וח
 בהם אמר דממנה כן נראה מזה הסכנה:

10. תלמוד בבלי מסכת שבת דף יט עמוד א

תנו רבנן: אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת. במה דברים אמורים - לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה - שפיר דמי.

11. ר"ף מסכת שבת דף ז עמוד ב

אלא היינו טעמא דאין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת משום בטול מצות עונג שבת דכל ג' ימים הויא להו שינוי וסת משום נענוע הספינה כדכתיב בהו יחוגו וינועו כשכור וגו' ולא יכלי למעבד עונג שבת ולאחר שלשת ימים הויא להו נייחא ובעי מיכלא ומקיימי מצות עונג שבת והיינו טעמא דלדבר מצוה שרי משום דפטירי ממצות עונג דאמר מר [סוכה כ"ה ע"א] העוסק במצוה פטור מן המצוה ותנן נמי [סוכה כ"ה ע"א] שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה ולהכי נמי אמרינן [סוכה מ"ד ע"ב] אסור להלך בערבי שבתות יתר על שלש פרסאות דאינון שנים עשר מיל משום דמבטיל ליה למצות עונג שבת כדמפרשא בהדיא והוא הדין שאין צרין על עיירות של נכרים פחות משלשה ימים קודם לשבת משום דלא מיתהני להו מיכלא ומשתאי תוך ג' ימים משום טרדא ופחדא דליבא ולבתר תלתא יומי פרח פחדיהו ומקיימי ליה לעונג שבת:

12. בעה"מ שם

ולי נראה טעם אחר בזו... וכל שלשה ימים קודם לשבת קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד מפני פיקוח נפש, והוא הדין להפריש במדברות וכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת.

13. דברי הרב עמ' קעא

והסתירה שבדברי הרז"ה ידועה היא, דהלא הוא בעצמו לא אסר (להכניס את עצמו למצב של סכנת נפשות ע"מ לדחות את השבת) אלא בהולך לדבר הרשות, אבל בנוסע לדבר מצוה אף הרז"ה מתיר, וכאן לגבי מילה בזמנה, הלא יש כאן מקום מצוה, ומ"ט אסר לעשות את המילה בנשתכחו החמין שיהיו נצרכים אח"כ לאחר המילה.
 וכפי זכרוני כתב ע"ז בבנו ב' יישובים: (א) או שיש לחלק בין ודאי חילול שבת לספק חילול שבת, דביודע מראש (כגון במילה) שבודאי יצטרך לחלל את השבת אח"כ, אסור לו להכניס את עצמו אפילו לדבר מצוה. (ב) אינו יש לחלק בין מכניס את עצמו בשבת לבין מכניס את עצמו בג' הימים שלפני השבת, דבשבת גופא חמיר טפי, דנוסף על איסור המלאכה שישנה בשבת, יש ג"כ חובה להיזהר ולהישמר מליכנס למצב של חילול שבת, ואפי' לדבר מצוה יש לאסור, וכאן ברבנות הצבאית שמקום מצוה הוא (להשפיע על החיילים היהודים) ואיננו נכנס לצבא בשבת, ואף אין כאן וודאות של חילול שבת, יש להתיר.

16. משנה מסכת אבות פרק א משנה יד

הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי:

17. פירוש רבינו יונה על אבות פרק א משנה יד

אם לא עכשיו אימתי - שלא יאמר אני היום עסוק במלאכתי למחר אפנה ואעסוק ואתקן עצמי כי שמא לא תפנה ואפי' אם יפנה היום ההוא חלף עבר ובטל אותו ממלאכת ה' ולא יוכל לשלמו כל ימיו כי כל הימים אשר הוא חי על האדמה חייב הוא לתקן עצמו ולעסוק במצות ואין לו רשות ליבטל ממלאכתו ואפי' שעה אחת. ועוד יש בכלל זה הלשון אם לא עכשיו בימי נערות אימתי אם עד זקנה ושיבה יניחנה לא יוכל לעשותה ועל ענין זה אמר דוד ע"ה [תהלים קמ"ד י"ב] אשר בנינו כנטעים מגדלים בנעוריהם. ר"ל כי הנטע בעודנו קטן אדם יכול לגדלו להיות עץ ישר ולא יהיה עקום אך לאחר שגדל בעקומו היותו קשה הוא מאד לתקן וכן האדם בעודנו קטן בקל הוא להיות בדרך טוב ולסור מן הרע אבל אם הזקין ברשעו קשה בעיניו להניחה כמו שכתוב [משלי כ"ב ו'] חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה וכתוב [דברים כ יט] כי האדם עץ השדה ועוד כי התשובה בימי זקנה אינה תשובה שלמה כי באותו זמן אין היצר חזק והתאוה נקיה ולא תערב לנפש ואין לו חפץ בהנאת העבירות וזו היא הסיבה אליו לתשובה ועל ענין זה נאמר [קהלת י"ב א'] וזכר את בוראך בימי בחרותיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ:

18. ספר מסילת ישרים פרק ו

ותראה כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החמירות גס, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה. ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שיתגבר נגד טבעו עצמו ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבודותו, ודאי הוא שלא יצליח. והוא מה שאמר התנא (אבות פרק ד): הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. וכן מנו חכמים ז"ל (ברכות לב): בדברים הצריכים חיזוק, תורה ומעשים טובים. ומקרא מלא הוא (יהושע א): חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל - התורה אשר צוך משה עבדי, כי חיזוק גדול צריך למי שרוצה לכפות הטבע אל הפכו.

19. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד א

רבי יהושע בן לוי אשכח לאליהו, דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי, אמר ליה: אתינא לעלמא דאתי? - אמר ליה: אם ירצה אדון הזה. אמר רבי יהושע בן לוי: שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי. - אמר ליה: אימת אתי משיח? - אמר ליה: זיל שיליה לדידיה. - והיכא יתיב? - אפיתחא דרומי. - ומאי סימניה? - יתיב ביני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסיר חד. אמר: דילמא מבעינא, דלא איעכב. אזל לגביה, אמר ליה: שלום עליך רבי ומורי! - אמר ליה שלום עליך בר ליואי. - אמר ליה: לאימת אתי מר? - אמר ליה: היום. אתא לגבי אליהו. - אמר ליה: מאי אמר לך? - אמר ליה: שלום עליך בר ליואי. - אמר ליה: אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי. - אמר ליה: שקורי קא שקר בי, דאמר לי היום אתינא, ולא אתא! - אמר ליה: הכי אמר לך +תהלים צ"ה+ היום אם בקולו תשמעו.

20. ליקוטי מוהר"ן תורה רעב

(תהלים צה) היום אם בקולו תשמעו, זה כלל גדול בעבודת השם, שלא ישים לנגד עיניו כ"א אותו היום, הן בעסק פרנסה והצטרכותו, צריך שלא יחשוב מיום לחבירו כמובא בספרים, וכן בעבודתו יתברך לא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום ואותו השעה, כי כשרוצין ליכנס בעבודת ה', נדמה להאדם כאלו הוא

משא כבד, ואי אפשר לו לישא משא כבד כזו. אבל כשיחשוב שאין לו רק אותו היום, לא יהיה לו משא כלל, וגם שלא ידחה את עצמו מיום ליום, לאמר מחר אתחיל, מחר אתפלל בכוונה ובכח כראוי, וכיוצא בזה בשאר העבודות, כי אין לאדם בעולמו כ"א אותו היום ואותו השעה שעומד בו, כי יום המחרת הוא עולם אחר לגמרי. היום אם בקולו תשמעו, היום דייקא, והבן:

21. לתורה ולמועדים אמור
"וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהינה".¹ ובמדרש: "אימתי הן תמימות? בזמן שישראל עושים רצונו של מקום".²

כל דבר הנמצא בעולם, אין לו קיום נצחי. כל דבר הוא "הוה, ונפסד". נברא והיה, ועתיד להיבטל ממציאותו. אפילו על השמים והארץ נאמר בכתוב: "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תכלה".³ אמנם בכל זאת לכל דבר יש על כל פנים איזה משך זמן, שבו הוא נמצא וקיים, אם זמן ארוך יותר או קצר יותר. אבל דבר אחד יש בעולם, שאינו מתקיים כלל. עוד לא הספיק להתהוות, וכבר חלף, עבר ואיננו. זהו – הזמן בעצמו. כל רגע כמעט שהפסיק לבוא בעולם, ו"התעף עניף בו ואיננו". הזמן העבר הרי איננו, וההווה נעשה תיכף ולמיד לעבר. אלא שנותן הזמן ביד האדם לקיימו ולהנציחו, על ידי המעשים והפעולות שיעשה בתוך אותו הזמן. כל זמן שהמעשים שלו קיימים, הרי זה כאילו אותו הזמן נמשך וקיים. ואם האדם עוסק בתורה ומצוות ומעשים טובים, שהם דברים נצחיים, "ודבריו חיים וקיימים... לעד ולעולמי עולמים". על ידי זה הוא פועל שאף הזמן שלו יש לו קיום נצחי.

והוא שנאמר באברהם אבינו: "ואברהם זקן בא בימים". סתם זקן אינו בא בימים. הימים הראשונים שלו כבר אינם במציאות, חלפו, עברו והלכו להם. אין הוא "בא" עמהם. אבל אברהם – וכן דוד שגם בו נאמר: "והמלך דוד זקן בא בימים" – שכל ימיו עשה צדקה ומשפט: "וישמר משמרת מצותי חקותי ותורתיו", וכן בדוד: "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיתתי", לכן הם הנציחו את זמנם, וכשהזקינו "באו בימים", עם כל הימים הראשונים שלהם.

והוא שאמרו: "אימתי הן תמימות, בזמן שעושים רצונו של מקום". ספירת העומר, לפי הכתוב בספרים, מרמזת על שנות חיי האדם. שבע שבתות מרמזות על "ימי שנותי בהם שבעים שנה". המצוה היא "תמימת תהינה", שהזמן לא ילך לאיבוד ולבטלה, אלא ישאר בשלימותו. וכשעושים רצונו של מקום הזמן נשאר קיים לעד.

22. תלמוד בבלי מסכת תמיד דף לב עמוד א

איזהו חכם - הרואה את הנולד.

23. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצא סעיף א

יהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית ואף אם הוא שבע יכול לקיים אותה (ב) א בכביצה, ואם א"א לו כלל לאכול (ג) אינו חייב לצער את עצמו. והחכם עיניו בראשו (קהלת ב, יד) שלא ימלא בטנו בסעודת הבוקר, כד' (ד) ליתן מקום לסעודה שלישית

1 "אָ יִשְׂרָאֵל" וּבְמִדְרָשׁוֹ כִּלְפָרְקֵמְיָא שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הִיחָה אֵלָיו
בָּא, "אָ יְבַדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים", "אָ יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה".

וַעֲשִׂיו שֶׁל אָדָם צְרִיכִים לִהְיוֹת מְכוּוֹנִים לֹא לְהִרְגֵעַ שֶׁל הַהוּדָה בְּלִבָּהּ
אֵלָּא אֶף לְהַעֲתִיד לְבוֹא לְאַחַר זְמַן. כִּשְׁם שֶׁהַזְכוּרָה הִיא "חַיֵּי עוֹלָם",
וְדַבְּרוּר הַיָּמִים וְקִיּוּמֵם... לְעַד וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמֵם. כִּךְ הַהוֹלָכִים בְּדַרְכֵי
וְחִזְרוּר צְרִיכִים לְכוּן וְלִהְתָּאִים כֹּל צְעִידָתָם עִם חַיֵּי הַנְּצוּחַ. וּמִשָּׁה רַבִּינוּ
יַעֲרֹצוֹת מִמֶּנּוּ מוֹשְׁרָשִׁים בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וּבְכָל הַדְּרוֹת. כִּמְנוּ שְׁאִמְרָה
1 "אֲחַפְּשׁוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דְּרָא". דָּאג תְּמִיד עַל מַה שֶׁלְּלוֹל לְהַתְּרָה
וְלִאחֲרֵית הַיָּמִים: "כִּי־תוֹלִיד בְּנִים וּבְנֵי בְנֵים וְנִי וּמִצְאֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשָׁבַת עֲרֵידֵי אֶלְקִידֵי". וְכֵן בְּכַנְיָהּ מִקוּמוֹת. וְהָ בָא לְיַדֵּי
בִּינְיָו גַּם בְּהַבְרַלְת שְׁלֹשׁ עָרֵי הַמְּקֻלָּט. שְׁוֹרֵי אֵין שְׁלֹשׁ שְׁבַעֲבוֹר וְחִרְדָּן
יְקֻלְטוֹת עַד שֶׁלֹּא נִבְחָרוּ שְׁלֹשׁ שְׁבַאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל בִּינְיָו יַחֲשֵׁעַ אַחַר הַכִּיבוּשׁ
וְהַזְּלוּקָה, וְאִם כֵּן לֹא הוֹעִיל כְּלוֹם לְפִי שְׁעָה כְּהַפְרָשְׁתּוֹ שְׁלֹשׁ הַעָרִים.
אֵלָּא שְׁמַעֲשֵׂה זֶה הִיָּה מְכוּוֹן לְעַתִּיד. וְזוֹ הִיחָה גַּם שִׁירָתוֹ "אָ שֶׁר מֹשֶׁה
יָא וְאָנוֹר, אֵלָּא אָ יִשְׂרָאֵל מִכָּאן רַמְנוּ לְחַזִּית הַנְּתִיבִים עִם הַתּוֹרָה". נִמְצָא
יִשְׁעִירוֹ הִיחָה לְעַתִּיד הַרְחֹק בְּיִתְרָה. שִׁירָה עַל זְמַן שֶׁל תּוֹרֵית הַמַּתִּים.
וְזוֹ הִיחָה הַפְּרָקְמֵיָא שֶׁל מֹשֶׁה: עֲבוּדָתוֹ בִּיָּאוֹ לְעַתִּיד וְשִׁירָתוֹ בִּיָּאוֹ
יִשְׁתַּחֲוֶה.

וְנִבְחָלְתָא: יֵשׁ אָו לְשַׁעֲבֵר וְיֵשׁ אָו לְעַתִּיד לְבוֹא. "אָו הוֹחֵל יִהְיֶה

כִּשְׁם דִּי... "אָו אֲנִיָּה חֲתָן דְּמִיִּים", וְכֵאלֶּה עוֹד לְשַׁעֲבֵר. "אָו תְּרָאֵי
וְנִדְרָתִי", "אָו יִבְקַע כְּשֹׁחַר אֲוֶרְךָ", "אָו יִטְלֵא שְׁחַק פִּיִּי", וְכַדּוֹנָה עוֹד
לְעַתִּיד לְבוֹא. אֵין אָדָם יִכּוֹל לְהַגִּיעַ לְיַדֵּי כָּל אֲוֶתן הַטּוֹבוֹת שְׁוֹבְטוֹתוֹ
לְנוֹ לְעַתִּיד. אֵלָּא אִם כֵּן יִהְיֶה מְקוּשֵׁר לְשַׁעֲבֵר. אִם אֵין עֲבָר, אֵין עַתִּיד.
הַתּוֹרָה הִיא הַשְּׁלֵשֶׁת הַמְּחַבְרֵת אֶת הַיָּאוֹ לְשַׁעֲבֵר עִם הַיָּאוֹ שֶׁלְעַתִּיד.
וּמִשָּׁה רַבִּינוּ. הוּא שְׁקִיבֵל תּוֹרָה נִסְתִּינָה וְנִסְתִּינָה לְיִשְׂרָאֵל. הוּא שְׁיִכּוֹל לִוְנוֹר
שִׁירָה עַל הַעֲתִיד הַמּוֹפְלָג בְּיִתְרָה בּוֹנֵן "אָו יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה".

1 מֵאֵי לְמַצְרַיִם נִגְלָה אֵלָיו דִּי וְאָמַר לוֹ אֵל
תְּרַד מִצְרַיִמָה, הָרִי שְׁפַחַד יִצְחָק הוּא [הַשֵּׁם]
שֶׁל אֶלְקֵי הָאָרֶץ, וְדו"ק.]

וְהִנֵּה¹² בְּמִדְרָשׁ הַגֵּי' מְכוּוֹר שִׁיעֵקֵב
אֲבִינוּ קִצְץ אֶת הָאֲרָצִים הָאֵלֶּה שְׁנַטַע אֲבִרָהִם
וְלִקַּח אֹתָם עִמּוֹ לְמַצְרַיִם, עִי"ש. וְנִרְאֶה
שֶׁהִיחָה לְיַעֲקֹב כְּוֹנֵה מִיְּנַחֲדָת בּוֹה, דְּהִנֵּה
בְּאִמַת יַעֲקֹב אֲבִינוּ הִיָּה מֵאֵד יִרָא מְלַרְדָּה
לְמַצְרַיִם, כִּי חֲשַׁשׁ פָּן חֵס וְשְׁלוֹם יִשְׁחַקְעוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמַצְרַיִם רִטְמַעוּ בֵּין הַגּוֹיִים וְשׁוֹב לֹא
יֵצְאוּ מִשָּׁם [וְכַפִּי שְׁאֵכָן כְּמַעֲט הִיָּה], וְלִכֵּן
הוֹצֵרְךְ הַקְּבִיָּה לְהַבְטִיחָו אֵל חִירָא מְרַדָּה
מִצְרַיִמָה¹³. וּמַחֲמַת חֲשַׁשׁ זֶה רֵצָה יַעֲקֹב
לְעֲשׂוֹת אֵיזָה קֶשֶׁר מִהַנְּחִי בֵּין זָרַעוֹ הַיּוֹרֵד
מִצְרַיִמָה וּבֵין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן הַקְּפִיד שִׁיְהִי
עִם־תְּמִיד עֲצִים אֵלּוֹ, וְהִיָּה הַדְּבָר נִמְסָר מְדוֹר
לְדוֹר בְּמִסּוֹרָת מִיַּעֲקֹב אֲבִינוּ: הֵלֵא תְּרָאֵה כִּי
בִטַח תְּבוֹא זְמַן הַגְּאוּלָּה, כִּי הֵלֵא כֵּאֵן הֵם
הַעֲצִים שֶׁהִבִּיאוּ זְקֵנּוֹ יַעֲקֹב מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
וְהֵם הֵם שְׁנַטַעִם זְקֵנּוֹ אֲבִרָהִם אֲבִינוּ כְּבֵאֵר
שְׁבַע, וְהֵם עוֹמְדִים וּמוֹכִינִים אֲעֵלְנוּ לְבָנוֹת
מֵהֵם מִשְׁכָּן כְּשֶׁנֶּצַע מִמַּצְרַיִם, וְאִ"כּ בּוֹדָאֵי

הוּא שְׁנַצַּא מִפֶּה בְּקִרְוֵו, וְכַכֵּה עֲצִים אֵלּוֹ
חִזְקוֹ אַחַד אֶת הַשְּׁנֵי עַד שְׁבִאֲמַת בָּא זְמַן
הַגְּאוּלָּה, וְדו"ק¹⁴.

24. לתורה ולמועדים בשלח

25. אמת ליעקב בראשית מו:א

מ"ו, א'. ויסע ישראל גוי ויבא בארה
שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק.
1 | מה שעצר יעקב בבאר שבע כדרכו
למצרים, ביארתו בחידושי לעיל בפרשת
תולדות [כו"פ כ"ד] שבאר שבע היתה מקום
מנוחתם ונחמתם של האבות בעת צרתם,
והיינו מכיון שאברהם אבינו נטע ארזים
בבאר שבע כשכיל בנין המשכן [בראשית
6 רבה פרשה צ"ד אות ד'] נתקדש המקום
ונהיה כמקור נחמה לאבות שלעתיד יצאו
מהגלות ויבנו את המשכן, ולכן יצחק אחר
שגירשו אביו מלך הלך לבאר שבע ובנה שם
מזבח, וגם יעקב קודם הכניסה לגלות הלך
לבאר שבע כדי לשאוב נחמה שאכן יצאו בני
ישראל ממצרים, ולכן זבח זבחים "לאלקי
אביו יצחק". היינו מפני שיצחק בנה שם
מזבח, ולכן נקראים הקרבנות על שמו של
יצחק כי הוא הבונה ובכוונתו, ודו"ק¹¹. [עוד
אפשר לומר שהזכיר כאן שם יצחק משום
שכיון שהיה הוא מסופק המותר לו לצאת
לח"ל, וידע שבשעה שיצחק רצה לצאת

26. כלי יקר ויקרא פרק יז פסוק יג

כי יצוד ציד חיה או עוף וגו'. עיקר טעם הכיסוי הוא לעשות היכר שלא יבוא לידי אכילת דם, אבל בבהמות אין צורך בהיכר זה כי כבר הוא מזורז ועומד במה שרואה שניתן הדם על המזבח כמו שנאמר ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם. ואין הפירוש שזה עיקר הטעם לאיסור הדם דאם כן למה אסר דם חיה ועוף אלא עיקר טעם האיסור הוא שלא יאכל הנפש עם הבשר, ונתן מופת על שהנפש כלול תוך הדם שהרי נתתיו על המזבח לכפר על נפשותיכם וכפרה זו ודאי נפש תמורת נפש ומזה תבין מדעתך טעם איסור הדם שהוא מצד הנפש שבו וזה טעם שוה בבהמה חיה ועוף. אך הכיסוי הוא לעשות היכר שלא יבוא לאוכלו אבל בדם בהמה אינו צריך היכר כי די לו בזה מה שרואה שניתן הדם על המזבח וזה סימן לו כי הדם הוא הנפש

27. רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה א

כל הבא על ערוה מן העריות דרך איברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקרוב בשר הרי זה לוקה מן התורה, שנאמר לבלתי עשות מחקות התועבות וגו' ונאמר לא תקרבו לגלות ערוה, כלומר לא תקרבו לדברים המביאין לידי גילוי ערוה.

28. משלי פרק כב פסוק ו

חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה:

29. מלבי"ם משלי פרק כב פסוק ו

(ו) חנוך לנער על פי דרכו, מצוה ב' דברים א] שיחנכו את הנער, והוא שירגילנו מנעוריו אל השלמות, אם בדעות, אם במעשים ובמדות, כי ההרגל שירגל בנעוריו, יעשו בו חקוי עצום ורושם שמור בנפש לא יסור גם לעת זקנה, לא כן החינוך שיתחנך בגלותו אין החקוי קבוע בנפש, וימוש ממנו לעת זקנתו.

28. דרש משה אמור

אמר אל הכתנים בני אהרן ואמרת וגו'.
פרש"י אמר ואמרת להזהיר גדולים על
הקטנים. ולכאורה גם ואמרת הרי הוא לגדולים
ואיך ידעינו שהוא לקטנים, ונראה שלהזהיר
להגן הבנים והבנות, אינו כלום מה שיאמרו
להם שכן צריך לעשות, אם לא יראו שהוא דבר
חביב מאד לאביו, שאם ישמע מאביו שהיה לו
נסיונות גדולים לקיים מצות שבת ודו"ט וכל
המצות, רק שמ"מ צריך לעמוד בנסיון, לא
יתחנכו הבנים מזה, דיאמרו דהם אינם גבורים
כמותו ואין יכולים לכבוש יצרם, ורק כשישמעו
להאב שאומר שאין שום נסיון בקיום התורה
המצות מכיון שהוא ענין חביב כ"כ שהוא
חיינו ואורך ימינו או יתחנכו בטוב, ונמצא
שצריך לשתי אמירות, אחד לעצם האיסור
והחיוב, ושני שהיה חביב, ומזה יתחנכו, וזהו
שתי האמירות שיאמרו לגדולים והיה מזה
אזהרה לקטנים.